

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

שלח תשע"א

פרשת שבוע

עֲלֵה נַעֲלָה וַיִּרְשְׁנוּ אֶתְּהָ כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

הקשר בין פרשת שלח להפטרותה, ברור. בשתייהן נקרא אודות שליחת מרגלים לארץ ישראל לפני קיום המצווה או ההבטחה של:

"וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וַיִּשְׁבְּתֶם בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּ אֹתָהּ"

(במדבר ל"ג נג, עיינו ברש"י, ברמב"ן ובהשגות הרמב"ן על ספר המצוות לרמב"ם).

חטא המרגלים בפרשתנו גרר אחריו, בדור הבא, את הצורך במשלוח המרגלים על ידי יהושע. יהושע, חברו של כלב, שיחד שרדו את ניסיון המרגלים.

לכאורה הלקחים הופנמו בתקופתו של יהושע בן נון, תלמידו של משה. עם ישראל לא חשש לצאת כנגד שבעת העממים וכבש את הארץ שהובטחה עוד לאבות, אברהם יצחק ויעקב.

זכו הדורות האחרונים, עם ישראל חזר לארצו והתיישב בה. זכה דורנו וניסיונו של ארבע מדינות ערביות לחסל את מדינת ישראל הקטנה, לא צלח. בסופם של ששה ימים ישב צבא ההגנה לישראל, בסייעתא דשמיא אדירה ובניסי ניסים, מגבול החרמון ועד לתעלת סואץ (שהקצה הצפוני שלה זהה עם השלוחה הפילוסופית של הנילוס - נחלה מצרית).

שאלת ההתנחלות בכל מרחבי ארצנו, עלתה מאז על שולחנם של חכמים ומנהיגים. יש בתוכנו שאין להם הסבלנות הדרושה כדי להשלים את המהלך מכל הבחינות ויש כאלה הטוענים:

"לא נוכל לעלות אל העם כי קִזְק הוא מְּנוּו" (במדבר י"ג לא).

הבה ונבדוק מה היה המצב בימיו של יהושע בן נון, החברותא של כלב בן יפונה, שהכריז בפרשתנו:

"עֲלֵה נַעֲלָה וַיִּרְשְׁנוּ אֶתְּהָ כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ" (שם, שם ל).

מבט ראשון בספר יהושע מלמד, כי לאחר הכניסה לארץ, כיבוש יריחו והעי (פרקים ו-ח), ניצח יהושע את ברית מלכי הדרום (פרק י) ואת ברית מלכי הצפון (פרק י"א). שלושים ואחת ערים בדרום ובצפון נפלו בידי יהושע ועם ישראל (פרק י"ב). לכאורה, ארץ ישראל השלמה הייתה בידי עם ישראל.

עיון בהמשך הספר מגלה את התמונה השלמה. הקב"ה שולח אל יהושע את המסר הבא:

"וַיְהִי וַיִּשְׁעַ זְקַן בָּא בַּיָּמִים וַיֹּאמֶר יְקֹנֶה אֱלֹהֵי אֶתְּהָ זְקַנְתָּהּ בְּאֵת בַּיָּמִים וַהֲאֶרְץ נִשְׁאַרָה הַרְבֵּה מְאֹד לְרִשְׁתָּהּ: זֹאת הָאָרֶץ הַנִּשְׁאַרְתָּ..."

(יהושע י"ג א אילך).

גם בהמשך הספר רווח הביטוי: "וְלֹא יָכְלוּ ... לְהוֹרִישׁ" (כגון שם, י"ז יב).

בהמשך מובא:

"וַיִּנְתְּרוּ בְּכַנֵּי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לֹא חָלְקוּ אֶת נַחֲלָתָם שְׂבָעָה שְׂבָטִים: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אָנָּה אַתֶּם מִתְרַפֵּים לְבֹא לְרִשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם יְקֹנֶה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם" (שם, י"ח ב-ג).

למרות המנהיגות של יהושע בן נון, הנבואה והסייעתא דשמיא, "ארץ ישראל נקנית ביסורין". משימה חשובה זו היא משימה לדורות. כנראה שסבלנות היא מידה שחייבים להתאזר בה כאשר באים לבחון את מצבנו בתחום זה.

יתכן וגם זה לקח שיש ללמוד כאשר עוסקים בחטא המרגלים שמאסו ב"ארץ חמדה".

לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט	לע"נ הרב שלמה מרזל ז"ל נלבי"ע יי באייר תשע"א
---	--	---	--

ERETZ HEMDAH

2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת משפט

"אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם"

שלי – שלך? הרב משה ארנרייך, אב"ד ארץ חמדה גזית

מקרה

עוזי הוא חבר קיבוץ, בדרום, והוא שימש במשך שנים כמורה לספורט בבית הספר שבאזור. מעת לעת במהלך השנים יצא להשתלמויות על בסיס קרן ההשתלמות שנוקפה לזכותו.

עם יציאתו לגמלאות, משך הנתבע את כספי קרן ההשתלמות שעל שמו לחשבונו הפרטי. הסכום שנפדה עמד על כחמישים אלף ש"ח. לטענת הקיבוץ כספים אלו מגיעים לו, זאת על פי המסגרת הקיבוצית המחייבת את כלל חברי הקיבוץ.

עוזי טוען, כי כספי קרנות ההשתלמות, אינם דומים להכנסה רגילה שנכנסת לקיבוץ, אלא נועדו כל כולם לצורכי השתלמות אישית של המורה הצובר את הכספים, ולבסוף הקיבוץ נהנה מהשתלמות מוריו. במקרה זה, ציין עוזי כי בעוד שקרנות שבעבר, ניתן למשוך רק מול הגשת קבלות על השתלמויות בפועל, קרן זו נועדה למורים סמוך לפרישתם, וניתן לממשה ולקבל את הכספים שנצברים גם שלא על בסיס השתלמויות בפועל.

בתנאי הקרן כתוב: "ב. חבר יוכל לקבל את חלקו בחסכון, בתוספת חלק המעביד, במקרים הבאים: 1. פרישה לגמלאות." על בסיס סעיף זה הוציא את הכספים עם פרישתו לגמלאות. בדיון שהתקיים, התנצל התובע על כך שהוציא את הכספים, ללא ידוע הקיבוץ, אך עמד על כך שזו זכותו המלאה. לבסוף טען עוזי, שבעבר, חברי קיבוץ הוציאו כספים שלא כדין, והקיבוץ לא דרש מהם את השבת הכספים, אולם עימו נוהג הקיבוץ למיזוי שורת הדין, ויש בדבר משום "איפה ואיפה".

דיון

הקיבוץ הינו מסגרת ייחודית הבנויה על תפיסה ערכית של שותפות ושוויון. עקרונות אלה, מתממשים הלכה למעשה הן במערכת היחסים החברתית-סוציאלית והן במסגרת המשפטית המאגדת את החברים בקיבוץ. כאשר בא בית הדין להכריע בשאלה כספית שבין הקיבוץ לבין אחד מחבריו הוא מתבסס על הכללים הכתובים – תקנון האגודה ועל הנוהג הקיים. ההכרעה מתבססת על הרובד המשפטי-הלכתי, והוא אינו יכול להיות מושפע מן הרובד החברתי-סוציאלי. על הקהילה הקיבוצית לטפל בהיבטים אלו.

כאשר בית הדין דן בסכסוך שבפניו, אין הוא יכול למדוד את כל ה"איפה ואיפה" שיש בקיבוץ. על בית הדין לבחון את ההתנהלות העומדת לפניו, אם היא תואמת את המידה הראויה או לא מן הבחינה ההלכתית.

דהיינו: כאשר במקרים כאלה ואחרים לא מיצו את הדין עם אדם שהשתמש בכספים שלא על פי התקנון, אין זו מידה על פיה בית הדין רשאי להכריע את הדין. רק כאשר התנהלות מסוימת הופכת לנורמה, היא הופכת למידה בה יש להכריע את הדין.

לשם הבהרת עניין זה נביא דוגמא: אם פועלים במפעל נהגו לגנוב חומרי גלם, ולא מיצו איתם את הדין גם לאחר שנתפסו, אין הדבר מאפשר להמשיך בדרך זו, ועל בית הדין יהיה להכריע במקרה שיבוא בפניו על פי שורת הדין. מאידך, אם הנוהג הוא שלבעל מלאכה מותר לקחת את שאריות חומרי הגלם¹, והדבר ידוע ומקובל, לא ניתן יהיה לתבוע בעל מלאכה שלקח שאריות חומרי גלם, ובית הדין יפסוק על פי אמות המידה המקובלות.

על כן, גם אם בעבר לא מוצה הדין עם אנשים שלקחו כספים שלא כדין (לטענתו), אין מדובר על יישום שיטתי של מתן אפשרות לפלוני ואלמוני לקבל כספים. גם לדבריו, מדובר על מי שנתפסים כמי שנטלו כספים שלא כדין, ואין מדובר על נורמה שהפכה ללגיטימית, לכתחילה או אף בדיעבד.

לסיכום - בית הדין אינו יכול להתחשב בעובדה שלטענת הנתבע, במהלך השנים היו מיקרים בהם נלקחו כספים על ידי חברים, ומוסדות הקיבוץ לא מיצו את הדין עם אותם עבריינים.

בבעלות מי כספי הקרן?

ראשית נאמר, שעל פי ההלכה ובהתאם לחוק, תקנון האגודה מהווה הסכם בין חברי האגודה. תנאי התקנון, קובעים את מערכת היחסים הכלכלית בין חברי הקיבוץ, וכפי שנפסק לגבי שותפים בשו"ע²:
ואם התנו ביניהם, הכל לפי תנאם, בין בריוח בין בהפסד.

לשון תקנון הקיבוץ, המתייחס לשאלת זכאות הקיבוץ בהכנסות החברים בו הינה (סעיף 4):
"4. כל חבר קבוצה ... מעמיד לרשות הקבוצה את מלא כוח עבודתו, ומוסר לקבוצה את כל ההכנסות והנכסים הנמצאים ברשותו או המגיעים לידי מכל מקור שהוא"

התקנון נוקט בסגנון דברים שהוא רחב ביותר, "כל ההכנסות .. מכל מקור שהוא". למעשה, עוזי לא כפר במחויבותו לתקנון הקבוצה, אלא שטען, שלכלל זה, יש יוצאים מן הכלל: דמי ההשתלמות הם בבעלותו או בשליטתו הבלעדית של המורה חבר הקיבוץ, משום שהם נועדו להשתלמותו האישית של המורה.

בית הדין דוחה טענה זו. גם אם יתכן, שישנם מצבים חריגים, שישנן זכויות אישיות שהקיבוץ לא יזכה בהן, מסתבר שהדברים נכונים דווקא כאשר מדובר בזכות אישית שאינה ניתנת להעברה גם לאחר מימושה³.

אכן, דווקא בקרן זו, שכפי שציין הנתבע ניתן לממשה גם שלא לצרכי השתלמות, אין כל ספק שמדובר בכספים רגילים הכלולים בתנאי השכר של העובד. דומה זכות זו לכספי פיצויים המופרשים, לקרן הפנסיה או לדמי הבראה שמקבל כל עובד אחת בשנה. כשם שכל אותם כספים נכנסים לקופה הציבורית, כך גם הפרשה זו, דינה ברור שעל פי התקנון הקיבוץ הינה של הקיבוץ.

פסק הדין:

על הנתבע להשיב לקיבוץ את הכספים שמשך לחשבונו האישי.

ערך – הרב סיני לוי

¹ בב"ק קיט ע"א

² חו"מ סימן קע"ו סעיף ה

³ באופן מעשי - האם יש מקרים כאלה ומה דינם, זו שאלה שצריכה בדיקה מעמיקה תוך התייחסות לכמה שאלות: האם אכן הקיבוץ לא יכול לממש זכויות אלו ככסף, מה נהוג היה בעבר, ועוד.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ז)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב

סיוון תשס"ח

יין, מזיגתו על ידי חילוני

שאלה

האם ניתן להקל לשתות מבקבוק יין שנפתח על-ידי חילוני כיוון שהוא כתינוק שנשבה או כציבור ששגג (רמב"ן לבמדבר טו, כב), או בגלל שהם לא יעזו לחלל שבת בפני רב, כמו שמובא ב"משנה ברורה" בהלכות עירובין?

תשובה

כדי להרחיק מציאות וחשש של נישואי תערובת¹, המביאים כמעט בהכרח² להתבוללות, הרבו חכמים לתקן תקנות שמטרתן הרחקת מצב שבו יהיה קירוב לבבות בין יהודים ונוכרים. גם הלכות "סתם יינם" כלולות במסגרת זו. מאידך גיסא התורה, ובעקבותיה חכמים, רצו לקרב לבבות בין יהודים, לכן קבעה כי "עד אחד נאמן באיסורין". מסביר הירושלמי³ שזאת כדי לאפשר ליהודי לאכול ולשתות אצל חברו.

לכן נקדים לתשובתנו כמה עקרונות והלכות יסודיים בעניין יין ומגע נוכרי בו, רק אחר-כך נדון בנושא מבחינת מגעו של יהודי. פתיחת בקבוק יין איננה אוסרת את תכולתו, גם אם נעשתה בידי נוכרי⁴. יין שנמזג לכוס בידי נוכרי, להרבה שיטות נאסר⁵, ויש מתירים גם בהפסד מועט⁶. דין היין שנשאר בבקבוק שנוי במחלוקת, אם הוא מותר או אסור⁷. גם האוסרים מתירים במקום הפסד מרובה⁸.

כל זה אמור לגבי יין טבעי, אבל יין מבושל – אין בו דין יין נסך⁹. יין שעבר תהליך פסטור – נחלקו פוסקי זמננו אם דינו כיון מבושל¹⁰ או לא¹¹, ויש להקל, שהרי זהו ספק בדין דרבנן. מכאן נפרט את דינו של יין שנמזג ע"י יהודי "חילוני"¹².

פתיחת בקבוק ודאי איננה אוסרת, כמובא לעיל אפילו במקרה של נוכרי, וקל וחומר בידי יהודי. יין שנמזג לכוס בידי יהודי חילוני¹³, אם הוא יהודי שאיננו מקיים מצוות מהתחום של בין אדם למקום, כיוון שכך גדל וחונק מקטנותו¹⁴ – אין היין נאסר במגעו או במזיגתו.

אמנם אם הוא מכריז על עצמו כמי שאינו מאמין במודע ומתוך חקירה ובדיקה¹⁵ ומחלל שבת בפרהסיה, והיינו שעושה כן אפילו בפני אדם גדול¹⁶ – דינו כמומר לכל התורה כולה¹⁷. בכל מקרה של ספק ניתן להקל, כדין כל ספק באיסור דרבנן.

¹ האסורים מדין תורה (דברים ז, ג, רמב"ם איסורי ביאה פרק יב הל' א, שו"ע אבה"ע סי' טז סעי' א).

² גם אם האשה היא יהודיה וממילא צאצאיה יהודים על-פי ההלכה, הסיכוי של נכדיה להישאר בקשר עם עם ישראל הוא קלוש.

³ הובא בראשונים. עיינו בחידושי הריטב"א (קרקש) (גיטין ב ע"ב), רמב"ן (חולין י ע"ב) ועוד.

⁴ כך פסק שו"ע (יו"ד סי' קכד סעי' יח וסי' קכה סעי' י-יא). "חתם סופר" (בחידושו על יו"ד סי' קכד סעי' יב) כתב שהטעם הוא מפני שרק שכשוך של היין אוסרו, וטלטול כלשהו אינו נחשב לשכשוך, או ששכשוך על-ידי כלי אינו נחשב לשכשוך.

⁵ שו"ע יו"ד (סי' קכד סעי' יח).

⁶ הש"ך (סי' קכה ס"ק ב) מתיר את היין בהפסד מועט בגויים המצויים כיום, מפני שאינם עובדי עבודה זרה, ולכן כשאינם נוגעים ישירות ביין אלא על-ידי דבר אחר – אינו נאסר.

⁷ שו"ע (יו"ד סי' קכה סעי' א) אוסר את היין הנשאר בבקבוק, משום שהניצוק מחברו עם היין שיצא מהבקבוק שהוא יין אסור, אלא אם מדובר במקום הפסד מרובה, כמו שכתוב בשו"ע (סי' קכו סעי' ב). הרמ"א (קכה סעיף א) מביא דעה שמקלה, אך מסיק שרק במקום הפסד מרובה יש להקל. הט"ז (קכה ס"ק ד) כתב שכונת הרמ"א היא להפסד מועט, אך הש"ך ב"נקודות הכסף" סובר שהרמ"א הוא כפשוטו, והיינו כדעת השו"ע. מכל מקום, עיין בהערה הקודמת שהש"ך בלאו הכי מתיר את היין אפילו בהפסד מועט, מפני שהגויים המצויים כיום אינם עובדי עבודה זרה.

⁸ כמבואר בהערה 6 לעיל.

⁹ שו"ע (יו"ד סי' קכג סעי' ג).

¹⁰ הגר"ע יוסף ("הליכות עולם" ז פרשת בלק ו), הגר"י וייס ("מנחת יצחק" סי' ז סעי' סא), הגר"מ פיינשטיין ("אגרות משה" יו"ד סי' ג סעי' לא).

¹¹ הגר"ש אויערבך ("מנחת שלמה" סי' כה) והגר"ש אלישיב ("נתיבות הכשרות" אלול תשנ"ב עמ' ג).

¹² נעיר כי ההגדרה "חילוני" איננה ראויה. מתאים יותר להשתמש בביטוי "מי שאינו מגדיר עצמו כשומר מצוות". כיוון שהשואל השתמש בביטוי זה נענה לו בלשונו.

13 בגמרא (חולין ד ע"ב) מבואר שגזרת "סתם יינם", שאסרה יין שנגע בו נוכרי, כוללת גם יין שנגע בו ישראל מומר. מצוי שם גם דיון בשאלה מהי הגדרתו של ישראל מומר ששחיתתו פסולה ויינו יין נסך, ומסקנתו שאם הוא מחלל שבת בפרהסייה או עובד עבודה זרה – הריהו כמומר לכל התורה כולה. כך פסק המחבר (שו"ע יו"ד סי' ב סעי' ה), ששחיתתו פסולה ושיינו יין נסך (שם סי' קכד סעי' ח). הפוסקים, ובכללם השו"ע, פסקו שגם עובר עברות להכעיס הריהו מומר לענין זה. יש לציין שרש"י (בתשובה קסט) כתב שזו דעת יחיד שישראל המחלל שבתות בפרהסייה דינו כמומר לכל התורה כולה, ואיננה להלכה, ודוקא אם עובד עבודה זרה דינו כגוי, אך רוב הפוסקים לא הסכימו לדעתו.

14 עוד נעיר, שהרמב"ם לא הזכיר כלל בחיבורו שמומר עושה יין נסך, וכבר העיר זאת ה"חזון איש" (יו"ד סי' כג), ותמה על הרשב"א שהביא דין זה. גם ב"רעך כמוך" כתב הרב אברהם וסרמן שאין מקור בתלמוד להגדרת מחלל שבת בפרהסייה כגוי, אלא רק מדברי גאונים וראשונים (עיי"ש עמ' 47), אך כאמור לעיל כך יוצא מהגמרא בפירוש, ויש לומר שמה שהרמב"ם השמיט דין זה הוא מפני שסמך על מה שכתב בהלכה האחרונה שלו בהלכות שבת, שמומר לחלל שבת בפרהסייה הריהו כגוי לכל דבר.

בברייתא (חולין ה ע"א) העוסקת בדינו של מחלל שבת בפרהסייה, נראה שההגדרה של מי שנחשב מומר לכל התורה כולה היא תוצאה של המציאות ההלכתית שבה הוא יצא מגדר מי שיש להשתדל להחזירו בתשובה. מכאן מוכח כי מי שמחלל שבת בשוגג ועליו מוטל לנסות ולהחזירו בתשובה, ולכן בזמן שבת המקדש היה קיים היינו מקבלים ממנו קרבנות – אין דינו כמומר לכל התורה כולה, וממילא יין שנגע בו אינו נאסר.

הרמב"ם (ממרים פרק ג הל' ג) כתב: "בני אותן הטועים ובני בניהם שהדחיו אותם אבותם ונולדו במינות וגדלו אותן עליו – הרי הן כתינוק שנשבה לבין הגויים וגדלוהו הגויים על דתם, שהוא אנוס. ואע"פ ששמע אח"כ שהיה יהודי וראה היהודים ודתם – הרי הוא כאנוס... לפיכך ראוי להחזירו בתשובה ולמשוך אותו בדרכי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה". גם לפי הגדרה זו אין דינם כמומר, שאם לא כן לא היה מוטל עלינו לקרבם. לפי זה אותם שהתחנכו חינוך חילוני מקטנותם דינם כתינוקות שנשבו, ואין דינם כגויים לענין יין נסך. כדברי הרמב"ם הללו נפסק ב"בית יוסף", "ב"שולחן ערוך" וברמ"א ב"יורה דעה" קנט סעיף ג. אלא שה"נימוקי יוסף" (בבא מציעא מב ע"ב) חלק על הרמב"ם, והשי"ך ב"יורה דעה" (קנט ס"ק ו) כתב שלא מצא ברמב"ם שחולק על ה"נימוקי יוסף" והביא הרבה פוסקים כדבריו. אך ב"נקודות הכסף" חזר בו וכתב שמצא ברמב"ם בהלכות ממרים שאכן חולק על ה"נימוקי יוסף" ונשאר בצ"ע. לפי זה נראה שבידו דיון יש להקל מפני שהוא נידון דרבנן. יתרה מזאת לדברי הרב קאפח (בהערה 33 על פירוש המשניות של הרמב"ם בהוצאת מוסד הרב קוק מסכת חולין פרק א משנה ב) עולה שהרמב"ם סבר בתחילה שאין להם דין תינוקות שנשבו ורק בסוף ימיו חזר בו והגיה את פירוש המשניות ב"יד החזקה" (עיי' שם שהביא ראיות לדבריו). לפי זה נראה שלפני ה"נימוקי יוסף" היתה המהדורה הראשונה של הרמב"ם ולכן לא הזכירו, ואם כן יש לפסוק בוודאות כהרמב"ם (עפ"י הרמ"א ב"חושן משפט" כה, ב).

15 גם אם יבוא הטוען ויטען כי היום הדרך לחינוך יהודי ולימוד תורה פתוחה בפני כול, ולכן אין לדון מי שאינו שומר מצוות כתינוק שנשבה, הרמב"ם כבר הכריע לקולא שהוא כאנוס גם במקרה שיששמע אח"כ שהיה יהודי וראה היהודים ודתם". גם לפי שיטת הרמב"ן, ודאי יש לדון ציבור גדול זה כ"ציבור ששגג", על-פי הסברו לדברי התורה: "וְכִי תִשְׁגֶּה וְלֹא תִעָשֶׂה אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֱלֹהֵי מִצְרָיִם (במדבר טו, כב). לדבריו, תיתכן מציאות שבה חלקים גדולים של העם יפסיקו לקיים מצוות וללמוד תורה, אם בגלל מלכות הרשעה שמנעה זאת מהם, כמו שקרה "בימי מלכי ישראל הרשעים" ובדורות האחרונים במזרח אירופה, שבעים שנה קודם שנפל "מסך הברזל"; או כפי שקרה ב"ימי יחזקאל" ובמערב אירופה לפני יותר ממאתיים שנה, כשיהודים רבים הפסיקו לקיים מצוות בטענה כי אורח חיים שכזה איננו מתאים לתקופה המודרנית, שבה המדע וההיגיון שולטים בכול. אולם על מייסדי התנועה הרפורמית קשה לומר שהיו שוגגים, שהרי הם שנו ופירשו, ועשו זאת כאידיאולוגיה (הערת הגר"י גולדברג).

16 לכן בכל מקרה של דתי לשעבר יש לדון בהגדרתו.
17 "משנה ברורה" (שו"ע או"ח סי' שפה ס"ק ו).

מהסוגיה בעירובין (סט ע"א) נראה בבירור שהגדרה של מחלל שבתות בפרהסייה כמומר לכל התורה כולה נובעת מכך שהתנהגות זו היא "סימן" לכך שעובר על כל התורה כולה, וממילא הריהו כגוי, ואין זו "סיבה" שיהא נידון כגוי, שהרי הגמרא שם דנה בדברי רב הונא שאמר שמחלל שבתות בפרהסייה הריהו מומר, ומגמרא יוצא שטעמו הוא שמחלל שבתות בפרהסייה חשוד על כל התורה. מכל מקום מהפוסקים ("מאירי" עירובין סט, "רבינו ירוחם", "שולחן ערוך" יורה דעה סימן ב) עולה שאפילו אם מקיימים שאר מצוות הרי הם חשודים על כל התורה, כנראה מפני שאפשר שאינם מקיימים המצוות הללו אלא כלפי חוץ, או שלא מתוך קבלת עול מצוות. מכל מקום יש לדון בימינו שיש יהודים רבים שידוע שמקפידים על מצוות מסוימות ומאידך מחללים שבת בפרהסייה וידוע שאינם מקיימים את אותן המצוות כלפי חוץ בלבד, האם למרות זאת הם חשודים על כל התורה? מכל מקום מצאנו בפוסקים שניתן להקל קצת במקרים מסוימים של מחלל שבתות בפרהסייה: שו"ת "בניין ציון" (החדשות כג) כתב שמחלל שבת בפרהסייה שמתפלל בשבת ומקדש קידוש היום אין דינו כגוי, שהרי הטעם שעל-פיו מחלל שבת בפרהסייה דינו כגוי הוא מפני שכפר במעשה בראשית, ואם מתפלל תפילת שבת ומקדש הריהו מודה בפה מלא במעשה בראשית. פוסקים רבים הסכימו עמו, עיין ב"הליכות עולם" (ז עמ' קסא).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

